

Nogle af resultaterne vedrørende statens kontinuitet er stærkt diskutabelt. Blandt andet oplyses det, at "stater med kontinuitets problemer har f.eks. 16 gange flere terrordrepte enn stater uten slike problemer mens stater med integrationsproblemer har 23 gange flere drepte enn stater uten integrationsproblemer" (s. 186). Hvad menes der med disse bemærkninger? Hvis forfatteren hermed mener, at antallet af terrordræbte er nok til at bekræfte eller afkræfte betydningen af statens kontinuitets- og integrationsproblemer, må man spørge sig selv, om det ikke snarere er tilfældigheder, der bestemmer, *hvor mange* der bliver dræbt, alt afhængig af hvor og hvornår bomberne eksploderer?

I Engenes bog savner man også en klar typologi af selve terrorismen i samme stil som den typologi, bogen opstiller over terrorformer. Desuden er en række blodige terror-aktioner i [Vest] Europa (især i Tyskland og Frankrig) af ikke-europæisk oprindelse ikke blevet analyseret - ej hellere nævnt.

På trods af disse kritiske bemærkninger indeholder Engenes bog mange gode og positive elementer. Først og fremmest er der en komparativ analyse baseret på en imponerede mængde empiriske data.

Mehdi Mozaffari
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jesper Jespersen og Stefan Brendstrup, *Grøn Økonomi. En introduktion til miljø-, ressource- og samfundsøkonomi*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1994, 160 s.

I forordet fortæller forfatterne, at bogen er skrevet af nødvendighed, idet man har savnet "en systematisk fremstilling af miljøøkonomiske problemstillinger på dansk..." At et sådant savn er reelt, kan ikke bestrides. Diskussionen om afvejningen af hensyn til økonomi og arbejdspladser contra hensyn til miljøet er til stadighed på dagsordenen; det samme er spørgsmålet om vækst som forhindring eller forudsætning for en miljømæssigt bæredygtig udvikling. I de senere år er det endvidere blevet mere udbredt at inddrage markedsmekanismen som miljøpolitisk instrument. Og på det teoretiske plan er den traditionelle økonomi blevet udfordret af forsøg på at udvikle en ny og økologisk funderet økonomi.

Men selv om disse og flere andre dimensioner af forholdet mellem økonomi og miljø/økologi tages op til behandling, er det alligevel tvivlsomt, om det lykkes at opfylde hovedsigtet om at give en systematisk fremstilling af samspillet mellem økonomi og miljø. Først og fremmest kniber det med systematikken. Det er svært at få øje på nogen indre fremstillingsorden i bogens elleve kapitler. Tværtimod forekommer rækkefølgen af og forholdet mellem de behandlede problemstillinger at være ret så tilfældig. På en uoverskuelig måde bevæger fremstillingen sig mellem almene økonomisk-teoretiske overvejelser, skitserin-

Nogle af resultaterne vedrørende statens kontinuitet er stærkt diskutabelt. Blandt andet oplyses det, at "stater med kontinuitets problemer har f.eks. 16 gange flere terrordrepte enn stater uten slike problemer mens stater med integrationsproblemer har 23 gange flere drepte enn stater uten integrationsproblemer" (s. 186). Hvad menes der med disse bemærkninger? Hvis forfatteren hermed mener, at antallet af terrordræbte er nok til at bekræfte eller afkræfte betydningen af statens kontinuitets- og integrationsproblemer, må man spørge sig selv, om det ikke snarere er tilfældigheder, der bestemmer, *hvor mange* der bliver dræbt, alt afhængig af hvor og hvornår bomberne eksploderer?

I Engenes bog savner man også en klar typologi af selve terrorismen i samme stil som den typologi, bogen opstiller over terrorformer. Desuden er en række blodige terror-aktioner i [Vest] Europa (især i Tyskland og Frankrig) af *ikke*-europæisk oprindelse ikke blevet analyseret - ej hellere nævnt.

På trods af disse kritiske bemærkninger indeholder Engenes bog mange gode og positive elementer. Først og fremmest er der en komparativ analyse baseret på en imponerede mængde empiriske data.

Mehdi Mozaffari
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jesper Jespersen og Stefan Brendstrup, *Grøn Økonomi. En introduktion til miljø-, ressource- og samfundsøkonomi*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1994, 160 s.

I forordet fortæller forfatterne, at bogen er skrevet af nødvendighed, idet man har savnet "en systematisk fremstilling af miljøøkonomiske problemstillinger på dansk..." At et sådant savn er reelt, kan ikke bestrides. Diskussionen om afvejningen af hensyn til økonomi og arbejdspladser contra hensyn til miljøet er til stadighed på dagsordenen; det samme er spørgsmålet om vækst som forhindring eller forudsætning for en miljømæssigt bæredygtig udvikling. I de senere år er det endvidere blevet mere udbredt at inddrage markedsmekanismen som miljøpolitisk instrument. Og på det teoretiske plan er den traditionelle økonomi blevet udfordret af forsøg på at udvikle en ny og økologisk funderet økonomi.

Men selv om disse og flere andre dimensioner af forholdet mellem økonomi og miljø/økologi tages op til behandling, er det alligevel tvivlsomt, om det lykkes at opfylde hovedsigtet om at give en systematisk fremstilling af samspillet mellem økonomi og miljø. Først og fremmest kniber det med systematikken. Det er svært at få øje på nogen indre fremstillingsorden i bogens elleve kapitler. Tværtimod forekommer rækkefølgen af og forholdet mellem de behandlede problemstillinger at være ret så tilfældig. På en uoverskuelig måde bevæger fremstillingen sig mellem almene økonomisk-teoretiske overvejelser, skitserin-

ger af miljøets tilstand, konkrete handlingsforslag og diskussioner af nationalregnskabsstatistik.

Resultatet er, at bogen som helhed kun i begrænset omfang bidrager til dannelse af en mere afklaret forståelse af forholdet mellem økonomi og økologi. Ganske vist gøres tydeligt opmærksom på, hvordan traditionel økonomisk teori på vigtige punkter ikke eller kun dårligt formår at indfange og belyse miljøets rolle i den økonomiske proces. Men det forbliver uklart, om forfatterne mener, at det stiller krav om formuleringen af en ny og grøn, dvs. økologisk funderet alternativ økonomisk teori.

Denne uklarhed hænger sammen med, at de teoretiske spørgsmål ikke gøres til genstand for en samlet og samlende behandling, men dukker spredt op i hele fremstillingen. Første kapitel bærer overskriften "Grøn økonomi" og rummer en række angivelser af, hvad en sådan økonomi - med et ofte gentaget udtryk - "handler om", men uden at det fører særlig langt i retning af begrebsmæssig afklaring.

Derpå skal man helt frem til kapitel 6 og 7 før de mere overordnede overvejelser fortsættes. Her gives først gode og klargørende redegørelser for begrebet "bæredygtig udvikling" og termodynamikkens entropibegreb, og i forlængelse heraf præsenteres "den tilgrundliggende model", der enkelt og tydeligt anskueliggør forholdet mellem et traditionelt og et grønt økonomibegreb (s. 90). Hvad der kan undre, er imidlertid dels, at disse pointer ikke udfoldes og betones mere, dels at dette "tilgrundliggende" ikke får lov at spille en større og organiserende rolle for behandlingen af bogens øvrige teorielementer. Dernæst giver kapitel 7 en videre omtale af grøn økonomi; dog ikke gennem en fortsættelse af de systematiske overvejelser, men ved en kortfattet præsentation af Daly og Cobb's bog *Det fælles bedste*. Men da bogen snarere refereres end diskuteres, bidrager gennemgangen ikke til klargørelse af forfatternes eget teoretiske ståsted.

Forud for kapitlerne om grøn økonomi behandles "miljøets tilstand", "markedet og miljøet", "energi" og "en 'grøn' skattereform". Og naturligvis er det altså sammen noget, der har med miljø og økonomi at gøre. Men problemet er altså, at det både med hensyn til rækkefølge, tilskæring og måden de forskellige emner behandles på, er svært at få øje på sammenhæng og systematik.

Desuden er informationsværdien af de enkelte kapitler stærkt svingende. Forsøget på inden for rammerne af et 16 sider langt kapitel "at belyse, hvordan det egentlig står til med miljøet" (p. 34) lykkes ikke specielt godt. Især fordi der - ligesom i øvrigt i kapitlet om energi - mangler struktur og målrettethed, forekommer det at være ret tilfældigt, hvad der er med og ikke med.

Behandlingen af den grønne skattereform lykkes betydeligt bedre. Der gives en god og systematisk gennemgang af forskellige former for miljøafgifter og en klar redegørelse for forskellen mellem indretningen af afgifter, der sigter mod henholdsvis provenu og adfærdsændring. Sammen med en tidligere behandling af spørgsmålet om "omsættelige miljøkvoter" gives et godt indtryk af de muligheder og begrænsninger, der knytter sig til anvendelse af markedsmekanismen i miljøpolitisk øjemed.

Også kapitlerne 8 og 9 om "Grønne" modeller" og "Om det grønne nationalregnskab" lykkes ganske godt. Der gives en forholdvis grundig indføring i de åbenlyse og graverende mangler som nationalregnskabsstatistikken lider af, når det gælder vurderingen af den økonomiske og velfærdsmæssige betydning af miljøets tilstand. Og med udgangspunkt i gængse input-outputmodeller redegøres der godt for mulighederne for at udvikle et "bæredygtigt BNP" og - ikke mindre interessant - en "økologisk status".

Disse afsnit fremstår som bogens bedste. De virker betydeligt klarere og bedre gennemarbejdede end andre af bogens kapitler. Det gælder således også såvel bogens sidste par kapitler om globale problemstillinger og "finale" som to tilføjede appendiks om henholdsvis "loven om komparative fordele" og "et teoriehistorisk perspektiv". Igen er der tale om, at de problemstillinger, der indgår, nok er relevante for bogens overordnede tema, men at behandlingen er ustruktureret og fremstår ret diffus. Og tilføjelsen af de to appendiks forekommer uforståelig. Med deres skiste- eller noteagtige præg er det svært at se, hvorfor de ikke kunne være indarbejdet i hovedteksten.

I en samlet vurdering må også som et ikke uvæsentligt punkt på debatsiden nævnes bogens sproglige præcision og formuleringsmæssige stil. Bortset fra, at fremstillingen åbenlyst trænger til en grundigere korrekturlæsning, er der for mange formuleringer, der halter, savner præcision eller som virker fortænkte. I den forbindelse virker en stærkt overdreven brug af anførelsestegn ofte forstyrrende. Ikke blot er der et hav af gåseøjne, de bruges også løst og inkonsekvent, for eksempel om ordet "grøn".

Alt i alt får forfatterne således nok udpeget og behandlet en række elementer hjemmehørende i en grøn økonomisk sammenhæng; men en systematisk fremstilling er det ikke blevet til, hverken når det gælder indhold eller form.

Jørn Loftager
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet